

Warszawa, 06-02-2024 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji

KMP.570.12.2023.JJ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu**

1. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹. Polska przystąpiła do OPCAT na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie i stanowi on część krajowego porządku prawnego (art. 87 i 91 Konstytucji). Podpisując OPCAT, Polska zobowiązała się do utworzenia krajowego mechanizmu prewencji, którego funkcję wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą działającego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)².

KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa – strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r., poz. 1058, tekst jedn.; dalej: ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich).

organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem³. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej⁴”.

Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie swojej wizyty członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁵. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁶.

Spostrzeżenia KMPT czynione podczas wizytacji opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁷.

KMPT nie jest organem dochodzeniowo-śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁸. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur i złego traktowania osób pozbawionych wolności oraz zaproponowanie rozwiązań mających na celu wyeliminowanie tego ryzyka. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ⁹ oraz zalecenia organów międzynarodowych.

W każdym przypadku, kiedy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu ujawnią ryzyko zaistnienia naruszeń praw osób pozbawionych wolności (nawet jeśli jego istnienie wynika jedynie z relacji osób pozbawionych wolności), KMPT jest zobowiązany do wydania odpowiedniego zalecenia w raporcie. Dlatego też na

³ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁴ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁵ Zob. art. 20 OPCAT.

⁶ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁷ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. przykładowo Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2022 r., Część II – Jak pracuje KMPT?

⁸ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, pkt. 6. Zobacz również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, New York and Geneva 2018, s. 4-6.

⁹ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

zalecenia końcowe w niniejszym raporcie należy patrzeć nie tylko przez pryzmat nieprawidłowości, które już zaistniały, lecz także przez pryzmat prewencji.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. nieletni, personel, osoby odwiedzające) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie od tego, czy udzieliła informacji prawdziwej czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że „żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób”.

3. Uwagi wstępne na temat wizytacji

Na podstawie art. 19 OPCAT oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 13 listopada 2023 r. przeprowadzono wizytację Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu, ul. Szylinga 2 (dalej: PID, Izba, placówka). W skład delegacji KMPT wchodziły: Ewa Kownacka (psycholożka) oraz Justyna Józwiak (dr nauk społecznych w zakresie socjologii).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania nieletnich przebywających w PID, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania placówki z nadkomisarz Anetą Kubicką – kierowniczką Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu;
- dokonano oglądu pomieszczeń, w tym m.in.: pokoi dla nieletnich, sanitariatów, świetlicy;
- przeprowadzono rozmowę z funkcjonariuszami pełniącymi służbę w PID;
- poddano analizie wybraną dokumentację, w tym m.in. protokoły zatrzymań nieletnich, książki ewidencji nieletnich, książki przebiegu służby w PID, książkę wizyt lekarskich;

- zapoznano się z wybranymi przez delegację KMPT nagraniami monitoringu wizyjnego;

- wykonano dokumentację fotograficzną.

W trakcie pobytu delegacji KMPT w Izbie nie było żadnego nieletniego.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem placówki.

Niniejszy raport wskazuje problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt 5) oraz obszary wymagające ulepszeń, istotne z punktu widzenia prewencji tortur i innych form niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt 6).

4. Charakterystyka placówki

PID funkcjonuje w ramach Wydziału Konwojowego Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu. Przeznaczony jest dla 15 nieletnich (2 sale 3-osobowe, 4 sale 2-osobowe, a także 1-osobowa izolatka sanitarna).

Obiekt, w którym mieści się PID, jest nowy, oddany do użytku w 2019 r. Od początku był budowany z myślą o przeznaczeniu go na tego typu placówkę. Koncepcja wybudowania nowej Policyjnej Izby Dziecka w Poznaniu pojawiała się w 2016 r. Wówczas, w wyniku kontroli przeprowadzonej przez NIK, została zawieszona działalność PID zlokalizowanej na poznańskich Winogradach. Stan techniczny budynku nie spełniał wymogów stawianych tego typu obiektom.

W 2022 r. łącznie w PID przebywało 199 nieletnich. W 2023 r. do dnia wizytacji KMPT w placówce umieszczonych było 108 nieletnich. Analizując podstawy zatrzymania nieletnich, można stwierdzić, że największą grupę stanowili uciekinierzy z placówek resocjalizacyjnych, głównie z młodzieżowych ośrodków wychowawczych (w 2022 r. przebywało w PID 141 takich nieletnich, w 2023 r. – 69). W mniejszym stopniu były to osoby podejrzane o popełnienie czynu karalnego (w 2022 r. – 48, w 2023 r. – 36).

W latach 2021-2023 nie stosowano w PID środków przymusu bezpośredniego. Na wyposażeniu placówki są metalowe kajdanki, kaftan bezpieczeństwa i kask zabezpieczający, jednak nie były one używane. W analizowanym okresie nie odnotowano zdarzeń nadzwyczajnych.

Co roku placówka kontrolowana jest przez sędziego Sądu Rejonowego Poznań-Grunwald i Jeżyce w Poznaniu. Z analizy sprawozdań z kontroli przeprowadzonych w 2022 r. i 2023 r. wynika, że sędzia zwrócił uwagę na pojedyncze przypadki braku podpisu nieletniego pod protokołem zatrzymania lub pouczeniem. Poza tym wskazał na przypadek nieletniej, która w placówce była aż 8 dni, co wynikało z opieszałości

działania poznańskiego wydziału oświaty w zakresie uzyskania skierowania nieletniej do młodzieżowego ośrodka wychowawczego. Sprawozdania zawierają pozytywną ocenę funkcjonowania PID, bez zaleceń.

5. Problemy systemowe

5.1. Brak obligatoryjnych badań lekarskich

Przebywający w placówce nieletni są poddawani badaniom lekarskim w sytuacjach, o kt Policję¹⁰, czyli w przypadku, gdy nieletni: znajduje się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, określonego w przepisach o państwowym ratownictwie medycznym; oświadcza, że cierpi na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia; jest chory zakaźnie; posiada zaburzenia psychiczne; jest po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka; a także gdy chodzi o kobiety w ciąży i karmiące piersią (§ 1 ust. 1 i 3).

Praktykę tę potwierdziła analiza wybranych protokołów zatrzymania, jak również książki przebiegu służby.

Mimo że krajowe przepisy nie określają takiego obowiązku, KMPT wyraża przekonanie, że badaniu lekarskiemu powinien być poddany każdy nowo przyjęty zatrzymany.

Zapewnienie profilaktycznych badań medycznych wszystkich osób zatrzymanych przez Policję rekomenduje Polsce Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT). Zdaniem SPT konieczne jest wprowadzenie systemu zapewniającego osobom przebywającym w areszcie policyjnym, szybkiego i bezpłatnego dostępu do opieki medycznej, w tym opieki psychiatrycznej. Ponadto SPT podkreśla, że wszystkie aresztowane osoby powinny być niezwłocznie zbadane (bezpłatnie) przez lekarza specjalistę. Badanie powinno się odbywać bez obecności funkcjonariusza Policji, zaś lekarze je przeprowadzający powinni zostać przeszkoleni w zakresie badania osób, które mogły być poddawane torturom lub złemu traktowaniu oraz w zakresie dokumentowania takich przypadków¹¹.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że badanie medyczne służące ujawnieniu ewentualnych śladów przemocy i tortur powinno spełniać dwa podstawowe kryteria – być przeprowadzone w najkrótszym możliwym czasie po zaistnieniu zdarzenia i z uwzględnieniem zasad dotyczących skutecznego dokumentowania tortur. Czas przeprowadzenia badania jest niezwykle ważny z uwagi na wymóg możliwie

¹⁰ Dz. U. z 2012 r., poz. 1102.

¹¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 53 i 55.

dokładnego określenia okresu powstałych obrażeń lub zgłaszanych dolegliwości. Podstawowe narzędzie dostarczające informacji i wskazówek, jak identyfikować i dokumentować przypadki stosowania tortur lub innego okrutnego traktowania albo karania, stanowi Protokół stambulski – Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania¹². W dokumencie tym znajdują się skierowane do lekarzy i psychologów informacje pozwalające na dokonanie oceny, czy dana osoba była torturowana, oraz wskazówki, jak należy zgłaszać takie przypadki sądom lub organom śledczym. Pomimo iż Protokół stambulski nie ma charakteru wiążącego, prawo międzynarodowe zobowiązuje rządy do badania i dokumentowania przypadków tortur i innych form znęcania się, a także karania osób za nie odpowiedzialnych, w sposób wszechstronny, efektywny, bezzwłoczny i obiektywny. Aby jednak takie ściganie było możliwe, nieodzowne jest udokumentowanie występowania obrażeń przez personel medyczny mający kontakt z osobą pozbawioną wolności. Skuteczna dokumentacja jest bowiem jedną z najbardziej fundamentalnych gwarancji ochrony przed torturami.

5.2. Dostęp do obrońcy od początku zatrzymania

W wizytowanym PID spotkania z obrońcą są sporadyczne. Z relacji funkcjonariuszy pracujących w placówce wynika, że od 2019 r. miało miejsce jedno takie spotkanie. Odkonano je w pokoju do widzeń z adwokatem, bez obecności funkcjonariuszy. Placówka nie dysponowała listą adwokatów i radców prawnych, które mogłyby być udostępniane nieletnim lub ich opiekunom chcącym skorzystać z kontaktu z prawnikiem (więcej na ten temat w rozdziale 6.2).

Prawo dostępu do obrońcy jest jednym z podstawowych praw przysługujących zatrzymanym, stanowiącym gwarancję przeciwko złemu traktowaniu takich osób. Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (dalej: Europejski Komitet ds. zapobiegania torturom lub CPT) wielokrotnie podkreślał, iż prawo dostępu do adwokata powinno być zapewnione od samego początku trwania zatrzymania. Okres następujący bezpośrednio po zatrzymaniu jest naznaczony największym ryzykiem zastraszenia i fizycznego złego traktowania. W związku z tym możliwość dostępu do

¹² Dokument dostępny na stronie: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0>.

adwokata przez osoby zatrzymane przez Policję ma podstawowe znaczenie zabezpieczające przed złym traktowaniem¹³.

Nowe regulacje prawne, zawarte w ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (dalej: ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich)¹⁴ w dużej mierze umożliwiają nieletniemu realizację prawa do obrony, w tym prawa do korzystania z pomocy obrońcy od chwili podjęcia pierwszej czynności z jego udziałem oraz prawa złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu (art. 36 ust. 1 pkt 1). Nieletniego po zatrzymaniu należy niezwłocznie przesłuchać (art. 48 ust. 8). Nieletni ma prawo do kontaktu z obrońcą po zatrzymaniu bez udziału osób trzecich (art. 48 ust. 7). W art. 37 ust. 7 ustawy przewidziano przyznanie pomocy prawnej nieletniemu w razie konieczności natychmiastowego podjęcia czynności obrończych, w tym w przypadku zatrzymania, przesłuchania przez Policję, zastosowania wobec zatrzymanego nieletniego środka tymczasowego. Stosuje się wówczas przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹⁵ odnoszące się do dyżurów adwokatów i radców prawnych, mające zastosowanie w postępowaniu przyspieszonym.

Zgodnie z art. 48 ust. 6 i 7 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich nieletniemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nimi rozmowę.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich tego typu uregulowania odzwierciedlają tylko niektóre wymogi dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym¹⁶. Zaznaczyć jednak należy, że przepisy te powinny także wprost wskazywać, że do czasu zasięgnięcia porady prawnej przez nieletniego niedopuszczalne jest jego przesłuchanie lub prowadzenie innych czynności dowodowych, co wynika wprost z art. 6 ust. 3 dyrektywy 2016/800¹⁷.

Ponadto ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich wskazuje przypadki, kiedy nieletni musi mieć obrońcę (art. 38 ust. 1 i 2). Z kolei art. 38 ust. 3 tej ustawy wskazuje, że nieletni, jego rodzice lub opiekun mogą złożyć wniosek o wyznaczenie

¹³ Zob. Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2011. Dostęp: https://arch-bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czl_onz/pol-standards-cpt.pdf.

¹⁴ Dz. U. z 2022 r., poz. 1700.

¹⁵ Dz. U. z 2022 r., poz. 1375.

¹⁶ Dz.U.U.E.L.2016.132.1.

¹⁷ Zob. opinię do projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich wyrażoną w piśmie z dnia 25 sierpnia 2021 r. Dostęp: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-resocjalizacja-nieletni-ustawa-opinia>.

obrońcy z urzędu. Jednak sąd rodzinny uwzględnia wniosek tylko wówczas, gdy udział obrońcy w sprawie uzna za potrzebny. Dodatkowo sąd rodzinny może cofnąć wyznaczenie obrońcy z urzędu, jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na podstawie których go wyznaczono (art. 38 ust. 8).

W ocenie RPO tak skonstruowane przepisy pozbawiają osoby mniej zamożne faktycznego dostępu do fachowej pomocy prawnej (bezpłatnej) do momentu wyznaczenia przez sąd obrońcy z urzędu. Zdaniem RPO każdy obywatel, a w szczególności nieletni, powinien mieć zapewniony kontakt z obrońcą od momentu zatrzymania i przez cały okres postępowania sądowego. W sytuacji, gdy nie ma obrońcy z wyboru, powinien otrzymać obrońcę z urzędu i mieć możliwość poufnego z nim kontaktu zaraz po zatrzymaniu, jeszcze przed pierwszym przesłuchaniem. Dostęp nieletniego do obrońcy jest bowiem pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej, wyłącznie do celów obrony w postępowaniu sądowym. Taki kontakt stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur, i to zarówno w odniesieniu do zachowania funkcjonariuszy dokonujących zatrzymania, konwoju nieletniego, jak i personelu miejsca detencji (np. funkcjonariuszy pełniących służbę w policyjnej izbie dziecka czy pracowników ośrodka wychowawczego)¹⁸.

Zgodnie ze standardami ONZ dotyczącymi ochrony nieletnich pozbawionych wolności: „Nieletni powinni mieć prawo do radcy prawnego i mieć możliwość ubiegania się o bezpłatną pomoc prawną, o ile taka pomoc jest dostępna, oraz regularnego komunikowania się ze swoimi doradcami prawnymi. W przypadku takiej komunikacji należy zapewnić prywatność i poufność”¹⁹.

Warto w tym miejscu odwołać się również do zaleceń SPT, który rekomenduje, aby państwo-strona podjęło skuteczne środki w celu zagwarantowania wszystkim osobom pozbawionym wolności prawa, od momentu ich zatrzymania, prawa do szybkiego dostępu do niezależnego prawnika oraz, w razie potrzeby, do pomocy prawnej zgodnie z międzynarodowymi standardami. Polska powinna podjąć działania zmierzające do wprowadzenia listy radców prawnych na wszystkich posterunkach Policji²⁰.

Z kolei CPT w raporcie z wizyty w Polsce w 2017 r. wskazał, że w polskim prawie nadal brakuje przepisu umożliwiającego ustanowienie obrońcy z urzędu przed etapem postępowania przed sądem. Osoby zatrzymane przez Policję, których nie stać

¹⁸ Zob. opinię do projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich wyrażoną w piśmie z dnia 25 sierpnia 2021 r. Dostęp: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-resocjalizacja-nieletni-ustawa-opinia>

¹⁹ Zob. Zasady Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności (Zasady z Hawany). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990 r., Reguła 18, pkt a.

²⁰ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 52.

na pokrycie kosztów pomocy prawnej, są więc w rzeczywistości pozbawione dostępu do prawnika. Komitet wezwał polskie władze do opracowania, bez dalszej zwłoki oraz we współpracy z Naczelną Radą Adwokacką, pełnoprawnego i odpowiednio finansowego systemu pomocy prawnej dla osób zatrzymanych przez Policję, których nie stać na pokrycie kosztów usług prawnika, przy czym system taki powinien mieć zastosowanie od samego początku zatrzymania²¹.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Rozróżnienie kontroli osobistej oraz sprawdzenia prewencyjnego

Jak ustaliła delegacja KMPT, każdy nowo przyjęty nieletni poddawany jest sprawdzeniu prewencyjnemu. Analiza nagrań monitoringu wykazała, że czynność ta odbywa się w następujący sposób: najpierw nieletni poddawani są sprawdzeniu za pomocą wykrywacza metali, następnie zdejmują ubrania, w tym bieliznę (odbywa się to w sposób etapowy, tzn. policjant najpierw sprawdza część odzieży, a przed sprawdzeniem kolejnej części umożliwia osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej), wykonują przysiad, sprawdzane są także ich włosy oraz jama ustana (otwieranie buzi i sprawdzenie, czy np. nie ma kolczyków w języku). W przypadku nieletnich dziewcząt sprawdzenie wykonywane jest przez funkcjonariuszkę, a w przypadku chłopców przez mężczyznę. Z przeprowadzonych czynności nie były sporządzane protokoły, wykonywano tylko wpis do książki przebiegu służby. Takie kompleksowe sprawdzenie odbywało się tylko przy przyjęciu. W innych sytuacjach, jak np. wyjście na spaceriak, sprawdzenie przeprowadzano za pomocą wykrywacza metali.

W jednym przypadku na monitoringu widoczna była sytuacja, w której dokonano sprawdzania nieletniej bez przestrzegania zasady etapowego zdejmowania ubrań. Jak wskazali funkcjonariusze z PID, czynność ta przeprowadzana była przez funkcjonariuszkę doprowadzającą (spoza obsady PID). Zgodnie z ich deklaracją sytuacje, w których sprawdzenie przeprowadzane jest w ten sposób, zdarzają się rzadko.

W ocenie KMPT, w wizytowanej PID są trudności z rozróżnieniem kontroli osobistej od sprawdzenia prewencyjnego. Należy tym miejscu wskazać, że w myśl art. 15g ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²² (dalej: ustawa o Policji), sprawdzenie prewencyjne polega na „manualnym sprawdzeniu osoby, zawartości jej odzieży oraz przedmiotów znajdujących się na jej ciele lub przez nią posiadanych,

²¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, p. 25.

²² Dz. U. z 2023 r. poz. 171.

sprawdzeniu za pomocą środków technicznych niezbędnych do wykrywania materiałów i urządzeń niebezpiecznych lub których posiadanie jest zabronione, w szczególności broni, materiałów wybuchowych, środków odurzających, substancji psychotropowych i ich prekursorów, sprawdzeniu biochemicznym, lub z wykorzystaniem psa służbowego w zakresie niezbędnym do realizacji celu podejmowanych czynności w danych okolicznościach oraz w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której czynności są wykonywane”.

Czynności te wykonywać należy w warunkach zapewniających poszanowanie intymności osoby, wobec której są prowadzone, oraz w sposób dwuetapowy, tj. należy umożliwić osobie zatrzymanej pozostawienie części odzieży na ciele, a po sprawdzeniu zdjętej odzieży – jej włożenie przed zdjęciem pozostałej niesprawdzonej części odzieży (art. 15g ust. 4 ustawy o Policji). W ramach sprawdzenia prewencyjnego nie jest natomiast dopuszczalne sprawdzanie zawartości jamy ustnej, nosa, uszu, włosów oraz miejsc intymnych osoby zatrzymanej. Wyłącznie w przypadku przeprowadzania kontroli osobistej ustawodawca dopuścił, że funkcjonariusz może „żądać przyjęcia przez osobę kontrolowaną odpowiedniej pozycji ciała w sposób umożliwiający sprawdzenie miejsc intymnych”.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur pragnie podkreślić, że standardowo stosowaną czynnością mającą na celu weryfikację, czy osoba zatrzymana nie posiada przy sobie przedmiotów niedozwolonych, powinno być sprawdzenie prewencyjne. Kontrola połączona z rozebraniem do naga, przybierająca de facto formę kontroli osobistej, powinna być stosowana jedynie w szczególnych przypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka.

Osoba poddawana kontroli osobistej powinna, zgodnie z art. 15d ust. 9 ustawy o Policji, zostać pouczona o prawie żądania sporządzenia protokołu kontroli oraz o prawie złożenia zażalenia do sądu, w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości dokonania kontroli. Zważywszy na poziom ingerencji w sferę intymności człowieka, rzetelność w realizacji powyższej gwarancji ma szczególne znaczenie.

W związku z powyższym KMPT zaleca przypomnienie funkcjonariuszom pełniącym służbę w PID o wynikającym z ustawy o Policji rozróżnieniu pomiędzy kontrolą osobistą (art. 15d) a sprawdzeniem prewencyjnym (art. 15g).

6.2. Prawo do informacji

KMPT wielokrotnie podkreślał, że sytuacja prawna dziecka pozbawionego wolności, które nie jest reprezentowane przez obrońcę, rodzi szereg

niebezpieczeństw. Dziecko znajdujące się w detencji może nie mieć świadomości, jakie będą konsekwencje składanych przez nie oświadczeń albo toczących się czynności z jego udziałem ani tego, jak będą oceniane dowody zgromadzone w sprawie.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE, Państwa członkowskie powinny dokładać starań, aby udostępnić – np. na stronie internetowej lub w ulotkach dostępnych na posterunkach Policji – informacje ogólne mające ułatwiać podejrzanym lub oskarżonym uzyskanie dostępu do adwokata²³. Warto w tym miejscu wspomnieć o rekomendacji SPT, o której była mowa w rozdziale 5.2, dotyczącej wprowadzenia listy radców prawnych na wszystkich posterunkach Policji.

W celu zwiększenia skuteczności gwarancji dostępu do obrońcy, KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Poznaniu i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

6.3. Dostosowanie PID do osób z niepełnosprawnością

Warunki bytowe w PID w Poznaniu są bardzo dobre. Budynek co do zasady dostosowany został do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Jednakże delegacja KMPT widzi potrzebę uwzględnienia kilku szczegółów podczas przyszłych remontów. Są nimi: zamontowanie siedziska pod prysznicem, zamontowanie poręczy przy toaletach oraz obniżenie sygnalizacji przyzywowej.

Jak ustaliła delegacja KMPT, wizytowana placówka nie nawiązała dotychczas współpracy z tłumaczem języka migowego. Warto zadbać, aby w sytuacji konieczności skorzystania z usług tłumacza języka migowego, funkcjonariusze Policji mogli bezzwłocznie skontaktować się z taką osobą i zapewnić nieletniemu realizację jego prawa. Zgodnie bowiem z § 1 ust 3a Regulaminu pobytu w izbie²⁴ nieletniemu, jeżeli jest osobą, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się, zapewnia się dostęp do

²³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności – reguła 27 (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

²⁴ Załącznik nr 12 rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz. U. z 2023 r. poz. 2672).

świadczenia bezpłatnej usługi tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) i sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN), w sprawach dotyczących pobytu w izbie.

Mając na uwadze powyższe, KMPT zaleca uwzględnienie w trakcie przyszłych remontów następujących udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami: zamontowanie siedziska pod prysznicem, zamontowanie poręczy przy toaletach oraz obniżenie sygnalizacji przyzywowej, a także nawiązanie współpracy z tłumaczem języka migowego.

6.4. Personel

Łącznie w PID zatrudnionych jest 12 funkcjonariuszy, w tym 4 kobiety. Służbę w PID każdorazowo pełni dwóch funkcjonariuszy (wychowawca i dyżurny) w trybie dwuzmianowym (dzienna zmiana w godzinach 7.00-19.00, nocna zmiana w godzinach 19.00-7.00). Od poniedziałku do piątku w PID obecna jest także kierowniczką. Czterech funkcjonariuszy posiada wykształcenie średnie, zaś 8 – wykształcenie wyższe (w tym 6 policjantów wyższe pedagogiczne).

Funkcjonariusze Policji pełniący służbę w PID uczestniczyli w latach 2019–2023 w szkoleniach z zakresu m.in.: metod i form pełnienia służby w policyjnych izbach dziecka (7 policjantów), przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich (3 policjantów), interwencji wobec osób agresywnych i niebezpiecznych (5 osób), konwojowania osób (3 osoby), udzielania pierwszej pomocy (2 osoba).

Doceniając powyższy wachlarz szkoleń, KMPT zachęca do poszerzenia go o zagadnienia takie jak: przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu, komunikacja interpersonalna, redukcja stresu, stosowanie strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji, a także prawa nieletnich zatrzymanych i pozbawionych wolności.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wychwytywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji zwraca też uwagę CPT, podkreślając, że dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien

być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie właściwie motywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi jedynie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jak i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu obowiązków²⁵.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają kierownicze Policijnej Izby Dziecka w Poznaniu:

7.1. przypomnienie funkcjonariuszom pełniącym służbę w PID o wynikającym z ustawy o Policji rozróżnieniu pomiędzy kontrolą osobistą (art. 15d) a sprawdzeniem prewencyjnym (art. 15g);

7.2. sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Poznaniu i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;

7.3. uwzględnienie w trakcie przyszłych remontów następujących udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami: zamontowanie siedziska pod prysznicem, zamontowanie poręczy przy toaletach oraz obniżenie sygnalizacji przyzywowej, a także nawiązanie współpracy z tłumaczem języka migowego;

7.4. przeprowadzenie szkoleń dla funkcjonariuszy w zakresie: przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, komunikacji interpersonalnej, redukcji stresu, stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji, a także praw nieletnich zatrzymanych i pozbawionych wolności.

Opracowała: Justyna Józwiak

²⁵ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

Za Zespół:

Rafał Kulas

Dyrektor Zespołu

/-wydano i podpisano elektronicznie/